

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Instructio practica ...

Institutiones Qvintvplicis Theologiæ - Positivæ videlicet, Asceticæ,
Polemicæ, Speculativæ, & Moralis complectens, Unà cum Appendice
Methodum compendiarium reformationis Ecclesiasticæ à Concilio
Tridentino factæ continente

Lohner, Tobias

Dilingæ, 1679

Art. II. De Virtutibus moralibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48233](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48233)

entis, & Deus super omnia amabilis sufficienter propositus est. Item si ingruenti gravi tentatione foret periculum, ne in odium Dei quis labatur, nisi contrarium actum caritatis eliciat.

IV. Q. 4. *Quis fructus ex hac de Virtutibus Theologica materia à Theologo hauriendus sit?* Resp. duplicem præcipue hauriendum esse. Primus est, ut agnoscat beneficentiam Vocationis ad Christianam Religionem, per quam ipsi occasio ad præstantissimas has virtutes participandas est facta, ideoque per dignam cooperationem gratum se exhibere, diuersasque Virtutes conservare studeat. Secundus est, ut, cum sine cognitione, desiderio, & amore boni cuiuspiam vinculum non possit, ad Deum potiùs velut præstantissimum bonum, imò fontem omnis boni cognoscendum, desiderandum, & amandum per triplicem hanc Virtutem se convertat, semperque meminerit noti proverbii: Dulcius ex ipso fonte manant aquæ.

ARTICULUS II.

De Virtutibus Moralibus.

De his partim Ascetæ & Ethici, partim Theologi moralibus agunt, utpote quæ magis ad praxin, quàm speculationem ordinantur; quare Theologi Scholastici plerumque solam Justitiam, quæ plerasque quidem materias præcipuas, non paucas tamen multùm controversas, atque in Scholastica discussione dignas continet, pertractandum præsumunt. Unde breviter hæc tota materia expeditur, prædicabitur magis, quàm explicabitur.

§. I.

De Virtutibus moralibus in genere.

I. Q. 1. *Quid sit Virtus moralis?* Resp. esse virtutem naturalem ad dirigendos hominum mores seu actus humanos ordinatam; cum enim *mos* ex propria sua institutione ordinem actibus introductam significet, homines autem inter se per actus humanos tanquam sibi proprios agere consueverint, merito nomen *morum* iisdem attribuitur à Theo-

Theologis. Alii tamen Virtutem moralem brevius enunciant esse, quæ circa bonum morale sive honestum versatur.

II. Q. 2. Quot sint Virtutes morales? Resp. quatuor præcipuè numerari, Prudentiam scilicet, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam; cujus numeri ratio hæc reddenda. Vel enim virtus circa morale bonum versans hominem instituit ad seipsum, vel ad alterum; si prius, tribus virtutibus indiget, scilicet Prudentiâ, quæ agnoscat, quid sit, quid rectam rationem agendum sit; Temperantiâ, quæ moderet affectiones Naturæ concupiscentis; & Fortitudinem, quæ compescere possit passiones irascentis; Si posterius, solâ Justitiâ indiget, utpote quæ plures habitus sub se comprehendat, qui hominem cum aliis bene componant.

III. Q. 3. Quare Virtutes hæc Cardinales seu Principales vocentur? Resp. ideo eas sic appellari, quia Cardines humanæ vitæ instituendæ in his quasi cardinibus quiescere solent, & ab harum principiis omnes reliquæ virtutes emanant, ideoque ad eas vel tanquam partes subjectas spectant, vel tanquam partes integrantes; vel denique ut partes virtutis morales, in quibus inæquate saltem mensura virtutis moralis appareat, revocantur.

§. II.

De Prudentiæ Virtute.

I. Q. 1. Quid de Prudentiâ præcipuè sciendum sit? Respondeo sequentes ferè à S. Thoma & Theologis de ea quaestiones præcipuas. 1. Quid sit. 2. Quinam sint actus illius præcipui. 3. Quotuplex sit. 4. Quomodo se ad reliquas Virtutes habeat. 5. Quod sit subjectum illius. 6. Quæ vitia illi opponantur. 7. Quæ media adhibenda sint ad eam accipiendam. Ad quas quaestiones hoc loco breviter respondebo.

II. Q. 2. Quid sit Prudentiâ? Resp. breviter à S. Thoma nullis eam definiiri rectam agendorum rationem, quæ in quovis negotio occurrente, quid agendum, vel occurrendum sit, cognoscimus. Unde rectè notant aliqui, eam non ferre ab aliis virtutibus moralibus per hoc, quod licet quoque cum recta ratione eliciantur, non tamen sunt virtutes

ipsam rationem, seu non sint ipsa ratio, eò quòd non sint in intellectu, sed voluntate sitæ. Quam ob causam Aristoteles dixit, eam esse cum vera ratione activam, id est, per veram rationem activam, seu ipsam rationem agibilem. Unæ patet objectum materiale Prudentiæ adæquatum esse singularia agibilia non tantum quoad substantiam & in genere (quod hæc enim cognoscenda Synderesis seu habitus primorum principiorum datur) sed etiam in particulari & quoad circumstantias. Objectum verò formale esse ipsam conformitatem agibilem cum recto appetitu. Quam ob causam Prudentia sit per se virtus intellectualis, non tamen formalis quid tantum, sed simpliciter virtus dicitur, & inter ceteras morales numeratur, eò quòd intellectum non numerat, sicut ars & scientia, sed in ordine ad voluntatem, quam movet, & ad bonum honestum impellit.

III. Q. 3. *Qui sint primarii actus & functiones Prudentiæ?* Resp. tres præcipue numerari, quorum primus vocatur *Evolutio* seu *consultatio* de mediis ad finem conducentibus. Secundus *iudicium* appellatur, quo concluditur, quæ adhibenda sint; & si quidem hoc iudicium secundum communes regulas fiat, *Synesis*; si verò ex ratione æqui & adstricti ad stricto tenore verborum legis, *Gnome* vocatur, cui in voluntate virtus *Epychia* respondet. Tertius de præcipuis Prudentiæ actibus *Imperium* est, quo ipse electorum usus imperatur, estque juxta probabilem Lessii, Tannerii & aliorum sententiam ratione tantum distinctus à *Judicio*, eò, quòd tantum ipsam motionem voluntatis connotet, quam connotationem ipsum *Judicium* involvit; ob quam causam Thomistæ distinctum actum contendunt.

IV. Q. 4. *Quoruplex sit Prudentia?* Resp. I. Propter quod immediatè eam dividi in *Personalem* (quæ aliis nominibus etiam particularis ac *Monastica* appellatur) & *Generalem*, quarum illa ad bonum proprium, ista ad bonum commune procurandum ordinatur, iterumque in *Politiceam*, quæ bonum civitatis vel regni curat; *Oeconomiceam*, quæ ad bonum Familiæ ordinatur; & *Militarem*, quæ bonum exercitus respicit, subdividitur; sicut & *Politiceam* & *Oeconomiceam* iterum in *regniativam*, quæ est in Rectoribus; &

Politica strictè acceptam, quæ est in Subditis dividit. Pro partibus integralibus octo ei attribui, videlicet *memoriam*, quâ experientiam ex recordatione præteritorum perire possit: *intelligentiam* ad præsentem statum rectè cognoscendum; *docilitatem* ad capiendam ab aliis sententiam; *soleritiam* ad media conjecturanda seu invenienda; *Ratiocinationem*, ad rerum inter se coherentiam cognoscendam; *Providentiam* ad futurorum rectam ordinationem; *Circumspectionem*, ad circumstantiarum acutam illustrationem; & *Cautionem* ad malorum, quæ bonis præferunt, sollicitam vitiationem. Resp. 3. Communiter quidem à S. Thoma & aliis Doctoribus pro partibus potentialibus Prudentiæ tres actus supradictos, scilicet, *Synesis*, & *Gnomen* assignari, sed has minime propriè potentiales partes dici, cum ad similes partes requiratur, ut diversam specie essentiam & objectum ab ea vitiationem, quæ pars potentialis dicuntur, habeant; hæc autem id non habent, sed à Prudentia tantummodò tanquam incomposita à completo differant, cum sint functiones prudentiæ, adeò inadæquatè ipsa prudentia. Resp. 4. Esti plerumque eo, quo dictum est, modo dividi solet Prudentia, tamen Prudentiam Personalem propriè nomen Prudentiæ mereri, ut ipse etiam Aristoteles 6. Eth. c. 9. notatum quia is solùm prudens absolute dicitur, qui bonum proprium curat, is autem, qui alienum bonum curat, tantummodò bonus cum addito, scilicet bonus *Oeconomus*, *Rector* &c. dicatur; tum quia sola Prudentia Personalis supponit alias virtutes morales quoad bonum affectum ad eas, quod non facit gubernativa Prudentia, cum potius quis optimus esse Rex aut Paterfamilias, licet quoad bonum Personalem vitiosissimus existat. An verò hæc Prudentia Personalis sit una specialissima & speciei infimæ virtus, controversa est inter Authores, in qua S. Thomas, Vasquez, Lessius & alii apud & cum Tann. d. 3. q. 1. n. 3. affirmati tenent partem, eò quòd respectu omnium virtutum quæ continentur in Prudentia, unicus sit judicandi modus, scilicet præferre mediocritatem; & media ad finem conducentia; non tamen partem tenent etiam probabiliter Scotus, Lessius, & alii apud eundem Tann. cc. eò quòd,

virtutes morales non ſunt connexæ, ſed quævis diverſam habet objectum, & difficultatem, ita nec prudentia, quæ ſe dirigat, eadem dici debeat.

V. Q. 5. *Quomodo ſe Prudentia habeat ad alias virtutes?* Reſp. duplicem Ordinem ſeu habitudinem in Prudentia cum aliis virtutibus comparata conſiderari poſſe, naturæ ſcilicet, & dignitatis. Si prior conſideretur, tum Prudentiam quidem eſſe naturâ priorem cæteris virtutibus moralibus, quatenus hæ circa particularem materiam verſantur, quatenus ſic enim Prudentia mediocritatem tenendam illis præſcribit; non tamen perinde etiam prior eſt illis, prout in communi proprium ſuum finem & honeſtatem conſectantur, ſed eam ipſa potiùs pendet ab illis, & ſupponit eas, cum ſcilicet in particulari ſupponat rectum affectum iudicium circa idem agibile, & ut S. Thomas q. 47. a. 6. loquitur, prudentiæ officium non ſit præſtituere finem virtutibus moralibus, ſed diſponere de his, quæ ſunt ad finem. Si vero poſterior Ordo, dignitatis videlicet ſpectetur, Prudentiam eandem juxta S. Thomam l. c. a. 6. ad 3. reliquis virtutibus moralibus digniorem eſſe, eò quòd illos tum circa exercitiũ, quàm ſpecificationem actus dirigat; Theologiam tamen Virtutibus dignitate cedere, eò quòd hæ habent obiectum longè obiectum, & quoad exercitiũ tantum, quoad ſpecificationem dirigantur à Prudentia.

VI. Q. 6. *Quodnam ſit ſubjectum Prudentia?* Reſp. ſubjectum eſſe ipſum intellectum; remotum vero ſubjectum prudentiæ ſimpliciter perfectæ eſſe ſolos homines juſtos, cum juxta Ariſtotelem l. 6. Eth. c. 12. impoſſibile ſit prudentem eſſe eum, qui bonus non exiſtat, licet enim peccatores poſſint bona conſilia invenire ad malum (quæ Prudentia carnalis vocatur) aut ad bonum peculiare, ſed non tamen totius vitæ non ſunt perfectè conſiliativi, ut dicitur Ariſtoteles, quia conſilium ad effectum non perducunt. Eſt verò Prudentia infuſa in omnibus juſtis ſeu habitibus gratiam reperiatur; acquiſita tamen & perfecta in ſenibus & viris, non autem juvenibus reperiatur, eò quòd non omniſ experimento & tempore comparetur, quæ in juvenibus non reperiuntur.

VII. Q. 7. *Quæ ſint vitia oppoſita Prudentia?* Re. 1.

Z 3

In

in genere quidem Prudentiæ Imprudentiam velut speciem
 vitium opponi, ut S. Thomas q. 53. a. docet, cujus rationem
 sunt species, quot prudentiæ sunt assignatae. Resp. ad
 speciem de vitiis prudentiæ loquendo, per defectum eorum
 opponi *Præcipitationem*, quæ est inordinata quædam
 ratio in consiliando: *Inconsiderationem*, quæ est negligenti-
 a in considerandis veritatibus, ex quibus rectè esse
 faciendum: *Inconstantiam*, quæ est mobilitas inordinata volun-
 tatis in iis, quæ rectè judicata sunt, exequendis: *Negligenti-
 am*, quæ est omisio diligentis requisitæ in actu in-
 stituti excitantis & dirigentis voluntatem ad bonam electio-
 nem, & potentias externas ad celerem executionem.
 Per excessum opponi Prudentiæ Prudentiam fucatam, quæ
 etsi similitudinem habeat Prudentiæ, revera tamen
 non est; cujus sex species enumerat S. Thomas, nempe *Pro-
 dentiam carnis*, quæ finem malum sibi præstituit; bonam
 autem solum corporis & carnis, propter quæ plerumque
 contemnitur alia bona externa. *Astutiam*, quæ est notitia
 inventio pravorum mediocum ad finem cum voluntate
 quæ illa: *Dolum*, qui est executio astutiæ per verum
 facta ad circumveniendum ordinata: *Fraudem*, quæ est
 executio astutiæ facta per sola verba: *Sollicitudinem temporali-
 um*, quæ est immoderata cura temporalium, & tripliciter
 contingit, nempe vel temporalia sola querendo tanquam
 finem suum, vel nimio studio ea procurando, vel immoderata
 cura de iis, quæ eventura sunt. Quibus aliquando
 Curiositatis vitium addunt, quæ est occupatio in rebus
 inutilibus ad finem honestam nihil conducen-
 tibus.

VIII. Q. 8. *Qua media adhibenda sint ad Prudentiam comparandam?* Resp. sequentia ferè præscribitur a Doctoribus.
 Primum est *Oratio*: nam ut rectè ad veritatem salutem
 Prov. 16. *Cor hominis disponit viam, sed est Dominus qui diriget
 gressus eius*. Secundum est *vita probitas*: quia Virtutes
 comprimunt inordinatos motus & impetus Passionum, qui
 Prudentiæ judicium corrumpere solent. Tertium est
frequens Meditatio & reflexio super suos actus: nam ut S. Gregorius
 dicit, *meditatio* dicitur, *quæ est quasi vinculum quibusdam
 exuberantem naturam constringit medicamentum, quæ
 comparatio animi, & assidua, accurataque eorum, quæ
 gratia*

gaveris, dixeris, egeris, commemoratio. Quartum est
recursus ad alios: per hunc enim suppletur experientia defec-
 tus; hinc Salomon Prov. 3. dixit: *Si dilexeris audire, Sa-*
piens eris. Et clarius Eccl. 8. *Narratio seniorum non te pra-*
terit; ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis
 illis intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.
 Quintum est *Librorum lectio*; quod medium Aristoteles Ale-
 xandro suavit dicens: *Annales Patrum discute*, inde enim
 veteris exempla extrahere, quia acta praeiterita dant certum
 documentum in futuris. Hinc Rex Alphonfus interroga-
 tus, quibus Consiliariis maximè delectaretur? Libris re-
 spondit, à quibus sine metu, sine gratia, quæ nõsse cuperet,
 abiret. Sextum est *Lingua custodia*, per hanc enim fit, ut
 sentire magis delectet, quàm loqui, sicque verificetur illud
 Prov. 5. *audiens sapiens sapientior erit*. Hinc idem Salo-
 mon Prov. 20. dixit: *Qui moderatur labia sua, prudentissi-*
 mus est.

§. III.

De Justitiæ Virtute.

I. Pro meliori intelligentia hujus tituli notandum est
 Justitiæ nomen à justo & jure derivari, quia Justitia facit ju-
 stum. Dicitur autem justum, & per Syncopen jus, quod est
 æquum & commensum suæ regulæ; unde ea virtus, quæ
 facit hanc commensam rationem cum sua regulâ justitiæ di-
 citur. Quoniam verò triplex est regula, cui se conformare
 debent humanæ actiones, scilicet recta cujusvis hominis ra-
 tionis, lex Superioris, & denique bonum particulare cujusvis
 hominis. Hinc triplex quoque Justitia exurgit. Et primæ
 quidem regulæ debent omnes virtutum actiones conformari,
 unde ut sic Justitia complectitur omnes virtutes, & boni
 homines hoc sensu Justitiam à S. Scriptura, & SS. Patribus va-
 cantur. Ex secunda regula justitiæ legalis oritur, quæ qui-
 dem aliquo modo ad hanc, de qua nunc agitur, Justitiam spe-
 ctat, sed minùs propriè, ut infra dicetur. Ex tertia tandem
 regula Justitiæ particularis exurgit, de qua hoc loco sermo
 est, atque adeo.

II. Q. I. Quid de Justitiæ Virtute præcipuè sciendum

Z 4

fit 2

fit? Resp. sequentia præcipuè. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quod sit fundamentum illius. 4. Quod subiectum sit. 5. Quæ vitia illi sint opposita. 6. Quam obligationem habeant secum hæc vitia; ad quas quæstiones breviter hoc loco respondebitur; nam fusior discussio ad Theologos tam morales, quam Scholasticos pertinet.

III. Q. 2. *Quid sit iustitia?* Resp. esse virtutem moralem, quæ jus suum unicuique tribuit; per jus autem in hoc loco intelligitur actio, vel ommissio actionis præstanda illi qui titulum habet ad talem actionem vel omissionem ab altero exigendam; qui quidem titulus *jus activum*, sicut actio vel ommissio præstanda *Jus passivum* appellatur. Ex qua definitione patet objectum materiale Justitiæ non esse alios humanos, sed actiones ad Personam à se distinctam spectantes, formale vero objectum esse honestatem ex æqualitate inter Jus activum & passivum procurata relucens; præter hanc enim ipsa Justitia à Justitia legali, aliisque virtutibus moralibus distinguitur. Ac propter hanc æqualitatem *Jus* Justitia dicitur *medium rei*, & non *medium rationis*, ut alie virtutes respiciunt; quia licet debeat in exercitio etiam intendere ipsam honestatem operantis (in qua intentione mediocras rationis consistit) hac tamen mediocritate non contenta, insuper ad mediocritatem realem ponendam tendit, dumque minus, neque plus, quam alterius *Jus activum* recipere præstare facit.

IV. Q. 3. *Quotuplex sit iustitia?* Resp. 1. Partes subjectivas seu Species Justitiæ esse duas præcipuè, *commutativam* scilicet, & *distributivam*, quæ in hoc distinguuntur, quòd illa respiciat *Jus alteri debitum* secundum proportionem & æqualitatem Arithmeticam, non attendendo ad qualitatem Personarum contrahentium, sed ipsius distantiam pretium; ista verò respiciat *Jus alteri debitum* secundum proportionem & æqualitatem Geometricam, prout scilicet personarum Personarum conditione requirit. Resp. 2. Partes integrantes Justitiæ itidem duas esse, scilicet *facere bonum*, id est, *Jus suum alteri reddere*; & *declinare à malo*, id est, à parte alterius violando positiva voluntate abstinere. Resp. 3. Partes potentiales Justitiæ duplicis generis dari; nam aliquæ vera Justitia deficiunt defectu æqualitatis vel alteritatis

ales sunt Religio, Pietas, Justitia Legalis, (seu virtus,
 eorum Patriæ seu communitati jus suum tribuit) Observantia,
 cum neque Deo, nec Patriæ, nec Parentibus, nec excellenti-
 ter hoc debentur Personis debitum cultum condignè exhibere possimus;
 Justitia verò legalis etiam defectum alteritatis habeat, eò
 quod pars communitatis propriè non sit distincta ab ipsa
 communitate. Aliæ verò deficiunt ex debiti legalis defectu
 exigere Justitiæ quia videlicet vel omnino non pariunt ob-
 sequentiam in altero, vel certè non talem, quæ ex stricto Ju-
 rone alterius oriatur, sed tantum ex decencia quâdam & hone-
 state orant. Et tales sunt Gratitude, Vindicatio, Veraci-
 tas, Affabilitas, Eutrapelia, Liberalitas, Magnificentia, &
 similes, de quibus in Theologia Ascetica aliquid insinua-
 tum est.

V. Q. 4. *Quod sit fundamentum Iustitiæ?* Resp. Hoc
 fundamentum non aliud esse, quàm Dominium, quod, si
 non est, definitur jus disponendi perfectè de re aliqua,
 ut lege quis prohibeatur; cujus variæ divisiones, & modi
 acquirendi apud Theologos morales videri possunt; apud
 scholasticos duæ potissimum quæstiones celebriores de hoc
 dominio moventur. Prima est, an tale Dominium duo-
 bus Dominis in eodem instanti respectu ejusdem rei in soli-
 tum competere possit; ad quam quæstionem C. Lugo & Men-
 daza quidem affirmativè; alii tamen communiùs negativè
 respondent. Altera est, an Dominium in rebus primo usu
 consumpebilibus ab ipso usu separari possit; ad quam qui-
 dam antiquiores Theologi negativè; Recentiores tamen
 communiùs affirmativè respondent, putantque ab ipsis eti-
 am Pontificibus definitam esse suam sententiam.

VI. Q. 5. *Quod sit subiectum Iustitiæ?* Resp. de sub-
 jecto proximo loquendo, certum esse, Justitiæ immediatè
 in voluntate tanquam proprio subiecto recipi; subiectum
 vero remotum quod attinet, breviter dici posse, omnem &
 solam naturam creatam rationalem actu existentem esse ca-
 pax hujus virtutis, cum adversus Deum nulli creature
 propriè jus strictum competere possit, uti communiter do-
 cent Theologi; alioqui enim Deus creature jus suum exi-
 genti quodammodo subiectus & obediens esse deberet, quod
 sine imperfectione admitti non potest.

VII. Q. 6. *Quæ vitia sint Injustiæ opposita?* Resp. In genere Justitiæ solam Injustitiæ, quæ est vitium, quo alicuius jus per veram injuriam violatur, opponi; in specie vero de subjectivis partibus Injustitiæ loquendo, Justitiæ quæ distributivæ acceptione Personarum; commutativæ commutativam læsionem sive in bonis fortunæ, sive corporis, sive animæ oppositam esse. Integralibus verò partibus omisso debito, & illatio mali injusti opponi censetur; de vitio autem quæ potentialibus partibus Justitiæ opponuntur, patet Theologi morales agunt, qui videri queunt.

VIII. Q. 7. *Quæ obligatio oriatur ex vitio Injustitiæ?* Resp. Restitutionis præcipue, quæ prout est actus Justitiæ commutativæ, est rei alienæ vel in se, vel in æquivalentem redditio; prout autem ex delicto oriatur, est reparatio læsionis juris alieni; de qua obligatione pluribus Theologi morales agunt, Scholastici verò de ea sequentes potissimum quæstiones formant. 1. An sufficiat culpa venialis et delevæ advertentiæ ad obligationem restituendi damnum grave? ad quam quæstionem Vasquez quidem c. 2. de restit. l. 1. du. 1. Turrianus & alii affirmativè respondent, putantque talem non positivo duntaxat jure, sed etiam naturæ antequam legem Judicis obligari ad restitutionem; alii tamen communius negativam tradunt sententiam, eò quòd nemo ad majorem diligentiam adhibendam obligetur, quam quæ communiter ab hominibus ejusdem conditionis adhiberi consuevit; nec leges in contrarium citatæ aliter sint interpretatæ. 2. Quæritur, an ex sola intentione nocendi possit aliquid nociva reddi injusta, & inducens obligationem restituendi ad quam quæstionem multi apud Lugonem d. 8. n. 14. affirmativè respondent, eò quòd intentio verè possit facere, ut damnum sit voluntarium, atque adeò etiam inducens obligationem restituendi, licet Lessius c. 9. n. 143. non improbabiler contrarium doceat. 3. Quæritur, an obligatus restituere teneatur una cum re etiam fructus restituere? quales? ad quam quæstionem respondent communiter Theologi possessorem bonæ & malæ fidei teneri ad rem alicui Domino restituendam, ejusque fructus naturales, seu à bonâ industria non provenientes, si extant; aut si res ipsa vel fructus consumpti sunt, in quantum ex illis dicitur esse factum.

... abstrahere possit expensas non tantum necessarias, sed
... utiles, quas dominus erga rem suam facturus fuisset,
... mercedem proprii laboris & industriae, uti recte notant
... Sanch. & alii communiter.

§. IV.

De Fortitudinis Virtute.

I. Q. 1. Quid de Fortitudine praecipue sciendum sit?
Resp. sequentia praecipue. 1. Quid sit. 2. Quotuplex. 3.
Quam sit actus illius praecipui. 4. Quod sit subjectum il-
lus. 5. Quae vitia eidem opponantur. 6. Quibus mediis
possit obtineri, de quibus nunc breviter agendum.

II. Q. 2. Quid sit Fortitudo? Resp. esse virtutem mo-
tuum, quae motus animi in periculis, & difficultatibus su-
stentandis moderatur; seu, ut alii brevius definiunt, est con-
fidentia periculorum & laborum susceptio ac perpessio. Un-
de objectum illius materiale proximum sunt passio timoris
& audaciae; remotum vero sunt actiones externae circa labo-
rum pericula, praecipue mortis, quae omnium terribilium
periculorum dicitur, versantes. Objectum vero formale
est honestas specialis, quae in sustinendo & aggrediendo su-
peranda pericula & labores reperitur; licet enim in exerci-
tio Fortitudinis plerumque alterius virtutis, quam ipsa for-
tudo tueretur, motivum ac finis sit annexus; hi tamen fi-
rent tantum extrinseci ac remoti respectu fortitudinis.

III. Q. 3. Quotuplex sit Fortitudo? Resp. 1. Cum
Fortitudo juxta S. Thomam q. 118. a. unic. sit virtus in-
tegrae speciei, hoc ipso non habere proprie partes subje-
ctivas seu species subjectas; quia, licet versetur circa objecta
specie diversa, haec tamen, cum eidem rationi formali sub-
stant, specificam differentiam in Fortitudinem non refun-
dunt. Resp. 2. Pro partibus integralibus simul & potentia-
libus sequentes octo Virtutes (de quibus in Theologiae A-
ctiva Instructione actum est) videlicet Fiduciam, Ma-
gnanimitatem, Securitatem, Magnificentiam, Patientiam,
Longanimitatem, Perseverantiam, & Constantiam assi-
gnant; quae quidem dicuntur partes integrales Fortitudinis,
quatenus hic & nunc idem habent objectum materiale prin-
cipale.

capitale, & quia multum faciunt, imò non raro necessarii sunt ad integrum Fortitudinis officium, potentiales vero appellatur, quia, licet similitudinem aliquam habeant cum Fortitudine, deficiunt tamen ab ea, quòd præcipue excitantur in illis materiis, quæ, sicut minus habent difficultatis, ita minorem quoque, quam ipsa Fortitudo firmamur requirunt.

IV. Q. 4. *Quinam sint præcipui actus Fortitudinis?*

Resp. in genere quidem omnes illos actus ad Fortitudinem pertinere, quibus animum adversus tristitiam, audaciam & timorem inordinatum firmamus, & easdem passiones repræsimus; in specie tamen duos præcipuos actus ejusdem Virtutis assignari, scilicet *sustinere & aggredi*; ideo namque moderamur timorem & audaciam, ut decenter sustineamus & aggrediamur. Inter hos ipsos autem duos actus ipsum sustinere specialius & præstantius est in Fortitudine, quam ipsum aggredi, ut docet Aristoteles 3. Eth. c. 9. & S. Thomas a. 6. idque ob tres rationes. 1. Quia magis plerumque laudantur, qui fortiter sustinent, quam qui agunt fortiter. 2. Quia difficilius est cum fortiori pugnare, quam cum debiliore; atqui hoc facit is, qui tolerat, dum cum eo pugnat, qui ipsum aggreditur, atque adeò fortiorem se reputat, quem aggreditur. 3. Quia sustinens malum jam præsens sentit; atqui difficilius est malum præsens, quam abscens, & futurum tolerare, maxime cum in simili tolerantia plerumque etiam diuturnitas temporis interveniat, quæ in aggressionibus, utpote motu repentino fieri solita ordinariè non reperitur. Atque ob has causas præstantissimus jure meritoque actus Fortitudinis Martyrium censeatur, quod nihil aliud est, quam voluntaria mortis propter Christum obsecutio; quod fieri solet non tantum, quando quis in obsequium Fidei, sed etiam quamcunque aliam virtutem ad Deum aliquo modo relatam mori paratus est, & actu periculis suscipit; hoc enim Christus Matt. 5. indicavit, dum dicit: *Beati, qui persecutionem patiuntur propter Iustitiam: ad Iustitiam autem (prout generalis est virtus) non solum Fortitudo, sed etiam aliz virtutes pertinent. Licet autem Martyrium præstantissimus actus caritatis censeatur (quia tantò quisque*

magis amare reputatur, quanto gratiora propter rem amaram contemnit, & acerbiora sustinet; nihil autem est carius vita, quam Martyr contemnit; & terribilius morte, quam sustinet) & propterea Laureolam Specialem à Deo promissam habeat, per hoc tamen tantum probatur, Martyrium nunquam actum imperatum spectare ad caritatem; non autem potest elicitus est, & honestatem ex firmitate animi in ipsis mortis periculis retenta oriri solitam intendit.

V. Q. 5. *Quod sit subiectum Fortitudinis?* Resp. subiectum proximum, ut constat; esse ipsam voluntatem; re-rem verò esse solam & unicam Personam rationis usu praeditam, & periculi circa bonum aliquod propter, Deum vitandum, vel malum voluntariè sustinendum capacem. Tale patet etiam Angelos in statu viæ fuisse Fortitudinis quod unum saltem alterumve Virtutis hujus actum capaces. Nec obstat, quòd Innocentes propter Christum occisi pro Martyribus habeantur, etsi non voluntariè mortem pro Christo oppetierint; nam, ut S. Thomas notat, Martyrium illud non fuit actus proprius Fortitudinis, sed per modum compen- se habuit, in quantum scilicet Christus ob meritum Martyrii sui Innocentibus illis perinde contulit palmam Martyrii, sicut parvulis baptizatis ob eadem merita in gratiam baptismalem conferre solet.

VI. Q. 6. *Quae vitia Fortitudini opponantur?* Resp. quae quidem à S. Thoma q. 125. numerari, scilicet *Timiditatem*, quae inordinatè timentur pericula mortis: *Intimiditatem*, quae est vacuitas justis timoris: & *Audaciam*, quae quis periculum aliquod aggreditur quod secundum rectam rationem, vel omnino non, vel certè non eo modo aggredi debet; verum Cajetanum ad quaest. 107. a. 2. his tribus vitiis etiam quartum, scilicet *Ignaviam* superaddere utpote quae non semper sequitur ex timore (ob quam causam S. Thoma Aristoteles, ut putat idem Cajetanus, eam inter vitia vitanda non numerabant) sed quandoque etiam ex innata timiditate animi parvitate oriatur, atque adeò meritò distinctè à Timiditate vitium constituat. Et haec quidem vitia quae ipsi Fortitudini opponuntur. Loquendo verò de vitiorum potentialibus illius, Magnanimitati quidem & Magnificentiæ per excessum Praesumptio; Ambitio, & Inan-

nis gloria, per defectum autem Pusillanimitas opponitur
uti & Fiduciam & securitati per excessum nimia prudentia
per defectum verò nimia diffidentia: *Patientia* & Longu-
mitati per excessum *Impatientia*, per defectum *Infermitas*,
tas: & *Perseverantia* denique per excessum *Pertinacia*,
defectum mollities animi seu inconstancia, quâ quis fru-
mutat propositum vel tædio difficultatis, vel diuturni-
tatis.

VII. Q. 7. *Quibus mediis utendum sit ad Fortitudinis virtutem obtinendam?* Resp. sequentibus præcipue.
Ardenti desiderio: nam, ut bene advertit S. Laurentius
fin. de casto connub. c. 3. magna vincendi pars est vincendi
desiderium, hoc namque vires auget, cor attollit, debilitat
Adversarium, laborem temperat, exhilarat mentem, dirigit
nit ad gratiam, & Deo amabilem reddit. 2. *Fervore*
sione: nam, uti S. Prosper l. 3. de vit. contempl. c. 10. ait
dixit, hæc animi Fortitudo ab illo est nobis, cui cum Ise-
pheta cantamus: *Fortitudo & Laus mea Dominus, & virtus*
est mihi in salutem. 3. *Vita bona*; nec enim aliter vici-
mus, inquit S. Chrysostomus ho. 6. in gen. quàm si per-
tam optimam supernam nobis auxilium conciliemus.
Correptione Phantasia, quâ adversitates ut malum appropin-
duntur; nam, ut bene Epictetus c. 10. Enchir. advertit, ho-
mines non perturbantur rebus, sed iis, quas de rebus habent
opinionibus. Verbi causa: mors malum non est: aliter
enim & Socrati sic visum esset: sed opinio de morte, quæ
malam eam facit. 5. *Amore Dei*: nam fortis est, ut mens
dilectio. Cant. 8. Et, ut pius Asceta l. 2. c. 5. ait, amor
SU nobilis ad magna operanda impellit, & ad desideria
semper perfectiora excitat: onus non sentit, labores non
putat, plus affectat, quàm valet. 6. *Exemplis Sanctorum*
consideratis: si enim ille & illi potuerunt, cur nos non po-
simus cum eodem Dei adjutorio.

§. V.

De Temperantiæ Virtute.

I. Q. 1. *Quid de Temperantia Virtute præcipue sit*
adum sit? Resp. sequentia præcipue. 1. *Quid sit.* 2. *Quod sit*
implex sit. 3. *Quæ vitia eidem opponantur.* 4. *Quod sit*
jecta.

estum illius. 5. Quibus mediis obtineri queat, de quibus
breuiter agendum est.

II. Q. 2. *Quid sit temperantia?* Resp. esse virtutem
moralem moderatricem earum Passionum, quæ circa dele-
ctationes corporis in usu cibi, & potus, & venereorum ver-
tatur. Unde objectum illius materiale sunt dictæ delecta-
tiones; formale verò honestas, quæ in moderatione passio-
num circa easdem delectationes relucet.

III. Q. 3. *Quotuplex sit Temperantia?* Resp. 1. Par-
tem illius subjectivas seu species, tres potissimum numerari,
scilicet *abstinentiam*, quæ delectationes circa cibum: *Sobrietatem*,
quæ delectationes circa potum: & *Castitatem*,
quæ delectationes circa Venerea moderatur. Resp. 2. Pro
partibus integralibus ipsi *Verecundiam* (quæ hoc loco sumi-
tur pro virtute inclinante ad horrorem & timorem illius tur-
pitudinis, quæ honestati Temperantiæ adversatur) & *Hone-
statem*, quæ est virtus inclinans ad amorem illius decori,
quod in operibus Temperantiæ elucet. Resp. 3. Pro par-
tibus potentialibus eidem Fortitudini assignari *Continentiam*
quæ est virtus inclinans ad firmum propositum voluntatis
inclinandi se in bono rationis contra impetus malorum pas-
sionum, maximè concupiscentiarum Venerarum, ne ab iis
voluntatem abripi se sinat) *Clementiam* (sub
quæ etiam Mansuetudo venit) quæ est virtus ad modum ra-
tionis congruum in punitione adhibendum inclinans, &
Modestiam, per quam moderatio in affectibus minorem dif-
ferentiam habentibus intelligitur, & in varias species sub-
dividitur; vel enim reprimat appetitum excellentiæ, & tunc
famularis vocatur; vel appetitum sciendi, & tunc *Studiosi-
tatis* appellatur; vel componit motus externos in corpore, &
tunc si in seris id facit, *modestia morum*, si in ludicris, Eu-
topia nominatur; vel denique componit externum appa-
rum in vestibus, suppellectili &c. & tunc *Modestia cultus*,
quæ, ut alii vocant, *Simplicitas* resultat, ad quam *Paupertas*
pertinet, sicut & ad Modestiam morum *Tacurnitas* reduci
potest.

IV. Q. 4. *Quæ vitia Temperantiæ sint opposita?* Resp.
In genere quidem Intemperantiam eidem opponi; in specie
vero Continentiæ Innocentiam, Abstinentiæ Gulam, Sobri-
tatis

etati Ebrietatem, Modestiam Immodestiam, & sic de reliquis partibus Potentialibus loquendo, opponi.

V. Q. 5. *Quod sit subiectum Temperantiae?* Responsum est Proximum esse ipsam voluntatem; remotum verò omnino hominem rationis capacem, saltem respectu plerarum virtutum ad Temperantiam Spectantium, nam Clementia in Solis Superioribus potestatem puniendi habentibus reperitur.

VI. Q. 6. *Quibus mediis hac virtus obtineri possit?* Resp. sequentibus præcipue. 1. *Dissidentia* in propriis rebus, & refugio ad Deum per orationem; sic enim Salomon Sap. c. 8. indicavit, dum dixit: *Et ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat potentia, scire, cuius esset hoc donum, adiu Dominum, & deprecatus sum.* 2. *Meliorum delectationum*, scilicet Spirituales, quæ ex Deo hauriuntur, prosecutione; nam, ut S. Augustinus l. 6. de Music. c. 11. dixit: *Mente in spiritualia suspensa, atque ibi fixa & manente, consuetudinis impetus frangitur, & paulatim repressus extinguitur.* 3. *Novissimorum operibus* (& tentationibus) *memorare novissima* (id est, ultimum exitum) *& in æternum non peccabis.* 4. *Generosa victoria*: nam hinc maximè locum habet illud pii Asceze l. 1. c. 25. *Tantum proficies (in virtute Temperantiae) quantum tibi vim intuleris.*

VII. Q. 7. *Quis fructus hauriendus sit ex hac virtute moralibus materia?* Resp. duplicem præcipue hauriendum esse. Primus est, ut magnificare & amare debet Theologus has virtutes; si enim Artifex amat instrumenta quibus Artem suam expeditius exercere, magnùm que laborum facere potest: se miles diligenter conservat, & custodit arma, quibus contra hostes corporales se defendere poterit; quanto magis quivis homo virtutes morales, quæ sunt & optima Instrumenta ad artem quæstuosissimam, & honestissimam amandi Deum exercendam, & potentissimam adversus spirituales animæ hostes, magni æstimare; formidare, & studio conservare, & perficere debet. Secundus fructus est, ut, cum tantopere sponsæ hujus mundi studerent pulcherrimos uniones & gemmas comparare, quibus se

... Sponsoque suo se amabiliores efficere queant, tanto
... majori studio anima Christiana & per Caritatem Deo despon-
... tiora pretiosissimas has virtutum moralium gemmas deside-
... verò committat, & consecretur, quanto dignior est Sponsus, cui placere
... olerantur; & quanto præstantiores sunt gemmæ, quas quærere
... a Clementer, & verò etiam pro voto potest.

CAPUT IV.

DE VARIIS STATIBVS HO-
MINVM.

... media ad beatitudinem tanquam finem ultimum ob-
... titendum necessaria, S. Thomas ad varios Status Homi-
... nium explicandos progreditur, & quæ cui vis propria sint, sat
... explicat, quæ, licet in scholis hodie ob brevitate tem-
... poris attingantur, quia tamen impressi Authores, & præ-
... sentes S. Thomam de hac materia disputant, non
... sentur ea, quæ ibi disserunt, omnino ignoranda Sacerdo-
... Quare etia breviter hoc capite dicentur. 1. Quid & quo-
... sit status in genere. 2. Quid de Clericali statu præci-
... piendum. 3. Quid de Religioso statu sciendum sit.

ARTICULUS I.

De Statu in genere.

I. Q. 1. Quid sit status? Resp. eum nihil aliud esse,
... constantem & immobilem conditionem hominis; sic-
... eum effectum dicitur per comparisonem ad actum; &
... secundum ordinem Superioritatis vel inferioritatis,
... consideratur secundum immobilitatem conditionis.
... ea, quæ facile variantur, v. g. divitiæ, paupertas, non
... statum.

II. Q. 2. Quoruplex sit status? Resp. 1. In genere di-
... in Laicum & Ecclesiasticum; iste desumitur ab obligatio-
... quæ homines speciali ratione Deo obligantur; ille ab
... libertate, qui proinde dividitur in Statum Virgi-
... Viduarum, & Conjugum; sicut Ecclesiasticus quoque
... dividitur in Clericalem simpliciter, eumque vel curatum
... non curatum, & Religiosum, de quo plura a. 3. dicentur.

A a

Resp.